

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság Véleménye Tárgy: „A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek – Jobb szakmai előmeneteli lehetőségek és több mobilitás: európai kutatói partnerség”

COM(2008) 317 végleges

(2009/C 175/14)

2008. május 23-án az Európai Bizottság úgy határozott, hogy az Európai Közösséget létrehozó szerződés 262. cikke alapján kikéri az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményét a következő tárgyban:

A Bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek – Jobb szakmai előmeneteli lehetőségek és több mobilitás: európai kutatói partnerség

(COM(2008) 317 végleges).

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Egységes piac, termelés és fogyasztás” szekció 2008. november 6-án elfogadta véleményét. (Előadó: VALERIO SALVATORE.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2008. december 3–4-én tartott, 449. plenáris ülésén (a 3-i ülésnapon) 176 szavazattal, 2 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Következtetések és ajánlások

1.1 Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság teljes mértékben egyetért az Európai Bizottság közleményével, melynek következtetései a gazdasági versenyképesség és az ismeretek fejlődése szempontjából hatékony Európai Kutatási Térség stratégiai szerepére hívják fel a figyelmet. Ez a célkitűzés a jobb szakmai előmeneteli lehetőségeket és nagyobb mobilitást lehetővé tévő európai partnerség beindítása révén érhető el. Ezáltal visszafogható lenne az „agyelszívás” jelensége, és a legjobb kutatókat vonzhatnánk az EU területére.

1.2 Az EGSZB egyetért azzal, hogy a tagállamoknak döntő lépéseket kellene tenniük a nyílt, átlátható és az érdemen alapuló felvételi eljárások elfogadása, valamint a kutatók EU-n belüli szabad mozgási lehetőségei előtt álló akadályok felszámolása felé. Ebből a szempontból igen értékes eszköz az EURAXESS informatikai rendszer, mely kutatók számára kínál állásajánlatokat az interneten az EU-ban, illetve információkat nyújt a kutatásfinanszírozási lehetőségekről. A rendszer megfelelő megvalósításához az érdekelt szereplőket ösztönözni kellene a hatékony használatra.

1.2.1 A kutatói érdemeket – a karrier elejétől a végéig – nem csupán a publikációk száma és minősége tekintetében kellene értékelni, hanem az elért tudományos eredmények fényében is. Vizsgálni kellene az innovációs képességeket, főként a kezdeti szakaszban, és ezt követően figyelembe kellene venni a felelősségi köröknek megfelelő feladatok megszervezésével és irányításával kapcsolatos készségeket. A nemzetközi partnerségekben szerzett tapasztalatokat mindig kiemelten kellene értékelni.

1.3 A kutatók szakmai fejlődését illetően nélkülözhetetlen minden mobilitási lehetőség megragadása, melyek kihasználása jelenleg nehézségekbe ütközik a jogi és adminisztratív akadályok

miatt. A mobilitás, akár egy másik országban, régióban vagy (állami vagy magán) kutatóintézetben töltött időszokról, akár tudomány- vagy tevékenységi ág váltásáról legyen szó, a kutatók szakmai fejlődéséhez történő értékes hozzájárulásnak tekintendő, éppen ezért pénzügyi/társadalombiztosítási ösztönzőkkel kellene támogatni, és gondoskodni kellene arról, hogy összeegyeztethető legyen a családi szükségletekkel.

1.4 Különösen fontos lenne a kutatók helyzetét gyakran jellemző bizonytalanság megszüntetése. Ezért határozottan támogatni kell a szerződések folyamatosságának biztosítását, illetve a szociális biztonság előmozdítását célzó intézkedések elfogadását, a társadalombiztosítás különböző formáihoz való jogot és annak átruházását mobilitás esetén. Ez utóbbi szempont különösen negatívan hat azokra a kutatónőkre, akiknek a karrierje nehezen jut el a csúcra.

1.5 Az EGSZB reméli, hogy a szociális partnerek az illetékes szervek keretében aktívan részt vesznek majd a meghatározott célkitűzések teljes körű és gyors megvalósításában.

2. Bevezetés

2.1 A közlemény (COM(2008) 317 végleges) a lisszaboni stratégia elveit tartja szem előtt, és a jobb szakmai előmenetel érdekében egy európai partnerség kialakítását célozza a kutatók számára, akik alapvetően fontos és nélkülözhetetlen szereplői egy tudásalapú gazdaság és társadalom felé vezető útnak.

2.2 Az egyre bonyolultabb, hirtelen bekövetkező és korábban ismeretlen társadalmi változások miatt a tudásfejlesztésnek, következésképpen a tudás átadásának nagyobb figyelmet szentelő politikák kidolgozására van szükség.

2.3 Ezek a változások a tudásfejlesztés határokon átívelő formáiban tapasztalható dinamikához kapcsolódnak. A tudás megosztása a kereskedelmi kapcsolatokkal karöltve a változást irányítani képes, újfajta szabályozást igényel egy közös kulturális alap, az európai „termékeny talaj” összefüggésében.

3. Általános megjegyzések

3.1 Annak a célkitűzésnek, hogy a kutatási tevékenységet végzők számára vonzóbbá tegyék Európát, a kutatók támogatását célzó politikák integrált keretébe kell illeszkednie. Ennek a folyamatnak biztosítania kell a tagállamok tudatos és harmonizált részvételét, és nem szabad csupán a hatályos jogszabályozás szerinti önkéntes alapokon nyugodnia.

3.2 Az EGSZB üdvözli ezt az új megközelítést, mely a jelenlegi helyzet részletes leírására törekedve elkerül minden, túlzottan merész kezdeményezést, és a korábban lefektetett utat követve gyorsan mérhető hatású intézkedéseket kér a tagállamoktól

- a nyílt felvételi eljárások bevezetése,
- a mobilitásban részt vevő kutatók társadalombiztosítási és kiegészítő nyugdíjbiztosítási igényeinek kielégítése,
- vonzó munkakörülmények biztosítása,
- valamint a kutatók képzésének, készségeinek és tapasztalatának erősítése, bővítése érdekében.

Ezeknek a kezdeményezéseknek a szociális partnerek közreműködésével kell megvalósulniuk.

3.3 A közösségi intézmények az évek során hatalmas erőfeszítéseket tettek, gondoljunk csak a 2000. január 18-i COM(2000) 6 végleges dokumentumban megfogalmazott Európai Kutatási Térség létrehozására, a lisszaboni Európai Tanács által meghatározott célkitűzésre, mely szerint az Európai Uniónak 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell válnia, a kutatókat érintő legelső intézkedésekre, a Kutatók Európai Chartájára, valamint a kutatók felvételét szabályozó magatartási kódexre. Mindezek az erőfeszítések kiemelik a kutatási rendszer központi szerepét az innováció előmozdításában, és kiemelt fontosságot tulajdonítanak a kutatóknak.

3.4 Ilyen körülmények között az Európai Kutatási Térségnek a legjobb feltételeket kell tudnia biztosítani a kifejezetten versenyképes és dinamikus környezet megteremtéséhez, amelyben az emberi erőforrások jobb és tartósabb távlatokkal rendelkezhetnek egész szakmai előmenetelük során.

4. Részletes megjegyzések

4.1 A kutatói hivatásnak az európai charta általi meghatározását (melyet az EGSZB már 2004-ben javasolt): „azok a szakértők, akiknek a hivatása az új ismeretek, termékek, módszerek és rendszerek koncepciójának kidolgozása, vagy megalkotása, továbbá az ilyenekre vonatkozó projektek irányítása”, az Európai Bizottság új elemmel, az új ismeretek átadásával egészíti ki. E tekintetben az intézményeknek ösztönözniük kell a kutatókat munkáik eredményeinek közzétételére, hogy ezáltal megbízható forrásokat szolgáltatassanak a kommunikációs szakemberek számára, a polgárok számára is lehetővé téve ezáltal a tudományos érvek jobb megértését, elsősorban akkor, amikor azok erős hatással bírhatnak a közvéleményre (például az egészségügy, az élelmiszeripari kockázatok, illetve sürgető környezetvédelmi problémák stb. esetében).

4.2 Az EGSZB ezért egyetért azzal, hogy a kutatási szektorban dolgozók számára kedvező és vonzó európai környezet megteremtéséhez meg kell határozni a speciális prioritásokat.

4.3 Elsősorban azt emeli ki, hogy a tagállamoknak döntő lépéseket kell tenniük a nyílt, átlátható és az érdemen alapuló felvételi eljárások elfogadása felé. Amennyiben nem rendelkezünk a legteljesebb információkkal a személyzet felvételét és kiválasztását illetően, nem beszélhetünk nyílt rendszerről; ezeknek az információknak teljes mértékben rendelkezésre kell állniuk, és hozzáférhetőeknek kell lenniük. E célból az EGSZB fenntartás nélkül támogatja az EURAXESS információs rendszert, és annak fejlesztését szorgalmazza, mivel az a különböző intézetek és európai projektek által a kutatóknak kínált állásajánlatok internetes megjelenítése révén előmozdítja a kereslet és a kínálat találkozásait. Az említett információs rendszer kiteljesítése a tagállamok és a különböző kutatói szervek teljes mértékű csatlakozását kívánja meg, illetve ez utóbbiak kötelezettségvállalását igényli arra nézve, hogy minden, kutatói álláshellyel és kutatási projekttel kapcsolatos információt közzétesznek az interneten.

4.4 Fontos, hogy a kutatói karrier kezdeti szakaszában képesek legyünk az érdemek megfelelő elismerésére és jobb munkahelyi és képzési feltételek biztosítására: ezen a téren lépésváltásra van szükség. A kutatói munkára való felkészüléshez szükséges megteremtendő és elmélyült tanulmányok után hosszú távon is bizonytalan helyzet arra indítja a kutatókat, hogy elhagyják ezt az életpályát. Ez olyan helyzetet eredményez, amely nem kedvez a legkiválóbb tehetségek megtartásának és képességeik kiaknázásának. Ez utóbbinak új típusú képzési formák révén kell megvalósulnia, amelyekkel biztosítani lehet a kutatás minőségét, és egyben lehetővé válik a kutatók számára, hogy a vezető pozíciók betöltéséhez szükséges ismereteket megszerezzék.

4.5 Érdemeiket nem kizárólag publikációik száma és minősége alapján kell megítélni, hanem a rájuk bízott feladatok tükrében az alábbi képességeket is figyelembe kell venni:

- kutatásirányítás,
- az újítás foka,
- oktatási és szakmai irányítási tevékenységek,
- csapatmunka,
- nemzetközi partnerségek,
- tudásátadás,
- a kutatáshoz szükséges pénzforrások megszerzésének képessége,
- tudományos témák népszerűsítésére és terjesztésére irányuló tevékenységek,
- vállalati tapasztalatok és a kutatási eredmények gazdasági alkalmazhatósága,
- szabadalmak, fejlesztési tevékenységek, találmányok,
- kreativitás és függetlenség.

Végezetül fontos, hogy a kutatói munkaszerződések atipikus jellege miatt a munkaviszony esetleges megszakításai ne jelentsenek hátrányt.

4.6 A kutatói szerep atipikus jellege, melynek lényegi mozzanata a munkaviszony bizonytalansága, nem szabad, hogy negatív hatással legyen a kutatók munka- és családi körülményeire. Különösen támogatandó a mobilitás minden formája, mindenekelőtt a földrajzi mobilitás, amely kívánatos a szakmai fejlődés szempontjából. A mobilitás ugyanis fontos szerepet játszik a tudás szabad terjesztésében, továbbá hozzájárul a képzéshez és a kutatásban dolgozók, valamint a kutatási rendszer kulturális fejlődéséhez.

4.7 Épp ezért a különböző szakterületek kutatói közötti kapcsolatok előmozdítását célzó intézkedésekre van szükség. Csak így fokozható az eltérő érdeklődési körök és tapasztalatok összevetése, aminek eredményeképpen a mobilitás hozzájárulhat a tudás terjesztéséhez. E célból hasznos lenne a legszembeszökőbb különbségek számbavétele az európai és – a tehetséges kutatók magához vonzására és megtartására képes – amerikai kutatási rendszer között, annak érdekében, hogy kiválogassuk ez utóbbi modell előnyös tulajdonságait és azokat saját helyzetünkhöz igazítva átvegyük. Mindez – például a felvételi eljárásoktól kezdve az értékelési rendszereken keresztül egészen a kutatói életpálya ösztönzéséig – több mindenre kiterjedhetne.

4.8 Az Európai Kutatási Térség kiépítéséhez tehát nemcsak arra van szükség, hogy támogassuk az egyes kutatóknak szánt pénzeszközök átvihetőségét egyik államból (vagy kutatóintézetből) a másikba, hanem arra is, hogy olyan kedvező folyamatot indítsunk el, amelynek eredményeként a kutatói műhelyek számára előnyössé válna a tudományos értelemben legkvalifikáltabb munkatársak felvétele. A kutatókat, ahogy egyébként a többi, mobilitást igénylő területeken dolgozókat is, európai keretek között kellene támogatni, konkrét ösztönzőket (megfelelő jövedelmet és tárgyi feltételeket) kínálva nekik a különböző székhelyeken folytatott munkához, nem pedig gátolni a váltást, ahogyan az manapság gyakran előfordul (ami az Európát sújtó agyszívás egyik oka). Ebben az összefüggésben figyelmet érdemel az az angol és amerikai egyetemeken széles körben elterjedt gyakorlat, hogy a finanszírozó a kutatónak nyújtott támogatással arányos prémiumot (*overhead*) ad az illető kutatónak helyet biztosító intézménynek.

4.9 Ezzel szemben a mobilitás lehetőségével élő kutatók gyakran kerülnek munkaszerződésük szempontjából bizonytalan helyzetbe. A körülmények ilyen összejátszása (mobilitás és bizonytalan foglalkoztatási helyzet) további nehézségekhez vezet a társadalombiztosítás terén. Ezért helyeselnénk az Európai Bizottság vállalását, melynek értelmében a kutatóknak és munkaadóiknak könnyen hozzá kell férniük minden szükséges információhoz a különböző tagállamok szociális biztonsági rendszereivel kapcsolatban. Garantálni kell a szociális védelmet, és meg kell könnyíteni a társadalombiztosítás minden formájára vonatkozó jogosultságok megszerzését és átvitelét, beleértve a kiegészítő nyugdíjakat is. Határozottan támogatni kell a kutatói munkaszerződések folyamatosságát biztosítani hivatott intézkedéseket is,

hiszen a kutatók számára karrierjük első néhány évében még természetesnek tekinthető ugyan a bizonytalan életpálya, de a negyvenéves kort átlépve ugyanaz a helyzet megalázóvá válik, kevés lehetőséget teremtve az önállóságra és a vezető beosztások megszerzésére.

4.10 Ugyancsak elő kell segíteni a kutatás területén dolgozók karrierlehetőségeinek differenciálását olyan nem hagyományos kiterjesztési lehetőségek támogatásával, amelyek lehetővé teszik egyes kutatók számára, hogy felhalmozott tudásukat nagyobb elismerést kapva kamatoztassák. Ez nem mond ellent annak a gondolatnak, hogy erősebb kapcsolódás alakuljon ki a kutatás és a közigazgatás más szektorai között: olyan kapcsolatok létrehozása például, amelyek hidat képeznének az oktatás és a kutatás között, lehetővé tenné a tanintézmények számára, hogy – többek között a kutatóknak minőségi és változatos oktatói életpályákat kínálva – kiváló erőforrásokhoz férjenek hozzá. Hasonlóképpen, a kutatási témák iránt különösen érzékeny középiskolai tanárok közreműködhetnének ebben a stratégiai ágazatban, kulturális hozzájárulást nyújtva, egyben gazdagítva a tanulóknak átadható ismereteiket.

4.11 A kutatás mint a fejlődés motorja egyre erősebben kapcsolódik a vállalati szférához. Az ipari, valamint a csúcstechnológiai és innovatív vállalkozásokhoz kapcsolódó kutatásnak elő kell mozdítania a gazdasági fejlődést. Támogatni kell egy integrált rendszer kiépítését a kutatás, az innováció és a vállalati szféra között. Elő kell tehát segíteni a gyümölcsöző együttműködést és cseréket a köz- és a magánszféra között. Ezeket gyakran gátolják az eltérő humánpolitikai megközelítések. Kívánatos, hogy az egyes államok törvényei és a tagállami szintű munkaszerződések célzott intézkedések (adóösztönzők, ösztöndíjak, mobilitás, közösségi programok stb.) révén mielőbb képesek legyenek a fent leírt különbségek csökkentésére.

4.12 Támogatni kell azokat a vállalkozásformákat (*start-up*, *spin-off*) is, amelyekben a kutatók által kiérlelt kompetenciák innovatív gazdasági tevékenységekben kamatoztathatóak. A támogatás a bankszféra (vagy állami pénzüzetek) által nyújtott kedvezményekben is megnyilvánulhat, nem csupán társadalombiztosítási és adókedvezményekben.

4.13 Végül üdvözljük az Európai Bizottság által elfogadott munkatervet (COM(2008) 317 végleges): a tagállamok által kidolgozandó 2009. évi nemzeti terveknek azonnal – az érintett szereplők meghallgatása után – magukéva kell tenniük az abban kinyilvánított célkitűzéseket, tekintetbe véve a hatályos közösségi jogi keretet, a bevált gyakorlatokat, valamint azokat, amelyek közösek a tagállamokban.

4.14 Döntőnek ígérkezik a szociális partnerek bevonásával megrendezendő 2009. évi konferencia, amelynek során értékelni fogják a jelenlegi helyzetet, és közös nevezőre próbálnak jutni az esetleges változtatásokról, továbblépési lehetőségekről.

Kelt Brüsszelben, 2008. december 3-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság elnöke
Mario SEPI

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság főtájkára
Martin WESTLAKE